

NORGES HØYESTERETT

D O M

avsagt 8. november 2023 av Høyesterett i avdeling med

dommer Wilhelm Matheson
dommer Per Erik Bergsjø
dommer Erik Thyness
dommer Are Stenvik
konstituert dommer Magni Elsheim

HR-2023-2098-A, (sak nr. 23-096948SIV-HRET)
Anke over Eidsivating lagmannsretts dom 9. mai 2023

A (advokat John Christian Elden)

mot

B
C (advokat Marthe Holm – til prøve)

S T E M M E G I V N I N G

(1) Dommer **Stenvik:**

Sakens spørsmål og bakgrunn

- (2) Saken gjelder spørsmålet om en livsarving som har drept sin far, og som var utilregnelig i gjerningsøyeblikket på grunn av sterkt avvikende sinnstilstand, skal fradømmes arveretten etter arveloven § 72.
- (3) Om kvelden den 12. april 2021 kjørte den da 36 år gamle A hjem til sin far, D. Han hadde med seg en ladd pistol. Etter en stund oppsto det uenighet mellom far og sønn. På et stadium tok sønnen frem pistolen og rettet den mot farens hode. Til tross for at faren ba for sitt liv, løsnet sønnen et skudd mot farens panne. Noe senere avfyrte han ett skudd til. Skuddene var dødelige.
- (4) Farens samboer, E, befant seg også i leiligheten. Hun oppfattet uenigheten som hadde utviklet seg mellom D og sønnen, og forsøkte å roe situasjonen. A lot seg imidlertid ikke berolige. I stedet begynte han å avfyrte skudd mot E. Han avfyrte til sammen minst syv skudd mot henne, men uten å treffe.
- (5) A led av paranoid schizofreni på tiden for ugjerningene. Han hadde slitt med psykiske problemer i flere år, og han brøt etter hvert kontakten med alle andre familiemedlemmer enn faren. I månedene før drapet led han av sterke vrangforestillinger. Han forklarte i tingretten at han følte seg overvåket av sin far, og at han opplevde at «det kroppslige skillet mellom ham og faren ble borte». Han innbilte seg også at han fikk farens hjerteproblemer, og han tenkte at «alt dette skjedde for at faren skulle styre ham». Konflikten med faren – som var en av de få personene han fortsatt hadde noe kontakt med – tok all plassen i livet hans i perioden frem mot drapet.
- (6) Etter drapet har A vært tatt hånd om av helsevesenet, og han er i dag tvangsinnlagt på X sykehus.
- (7) I 2017 hadde avdøde, D, opprettet testament. Det fremgår av testamentet at A hadde mottatt over 1 million kroner i 2015. Videre heter det at E skulle arve en tredjedel av parets felles bolig, og at hun skulle ha bruksrett til leiligheten så lenge hun lever. Andre eiendeler i boet skulle etter testamentet deles likt mellom sønnen og samboeren. Den delen av formuen som det ikke var disponert over i testamentet, ville gå til A som Ds eneste livsarving.
- (8) A ble 23. mars 2022 satt under tiltale for å ha drept sin far, og for å ha forsøkt å drepe E. Han har erkjent å ha utført handlingene.
- (9) Under hovedforhandlingen i tingretten la aktor ned påstand om at A skulle overføres til tvungen psykisk helsevern etter straffeloven § 62. Forsvareren la ned påstand om at begjæringen skulle tas til følge. Bakgrunnen var at de rettspsykiatriske sakkyndige hadde konkludert med at tiltalte på gjerningstidspunktet led av sterkt avvikende sinnstilstand som følge av paranoid schizofreni.

- (10) Aktor la også ned påstand om erstatning og oppreisning til fornærmede E, og om at tiltalte skulle fradømmes arveretten etter sin far i medhold av arveloven § 72. Krav om fradømmelse av arverett kan tas med i straffesak etter straffeprosessloven § 3 første ledd nr. 5.
- (11) Ved Romerike og Glåmdal tingretts dom 14. september 2022 ble A dømt etter tiltalen til overføring til tvungent psykisk helsevern, til å betale erstatning og oppreisning til E og til å tåle inndragning av pistolen som ble brukt ved drapet, og en rekke andre våpen. For disse kravene lyder tingrettens domsslutning slik:
- «2. Begjæringen om fradømmelse av arveretten tas ikke til følge.
3. A dømmes til å betale oppreisning til E med 150 000 – etthundreogfemti – tusen kroner innen 2 – to – uker fra dommens forkynnelse.»
- (12) Tingretten kom til at det ikke forelå slike spesielle omstendigheter i saken at det var grunnlag for å fradømme tiltalte arverett etter arveloven § 72.
- (13) Verken påtalemyndigheten eller domfelte anket tingrettens dom. Derimot anket fornærmede, E, over avgjørelsen om oppreisningserstatning, punkt 3 i tingrettens domsslutning, og Ds to brødre, C og B, anket over tingrettens avgjørelse av spørsmålet om arverett, punkt 2 i tingrettens domsslutning. Eidsivating lagmannsrett avsa 9. mai 2023 dom med slik domsslutning:
- «1. A, født 00.00.1985, fradømmes arverett etter sin far, D.
2. A, født 00.00.1985, dømmes til innen 2 – to – uker å betale 50 000 – femtitusen – kroner i oppreisningserstatning til E.»
- (14) Lagmannsretten kom til at det forelå slike spesielle omstendigheter i saken at A måtte fradømmes arveretten etter sin far. Handlingen var så grov at det etter lagmannsrettens syn ville være urimelig og støtende om A skulle ta arv. Det ville også være støtende om avdødes samboer skulle bli sameier med ham i boligen.
- (15) A har anket til Høyesterett. Anken er begrenset til punkt 1 i domsslutningen, og gjelder rettsanvendelsen.
- (16) Saken står i det vesentlige i samme stilling som for lagmannsretten.

Partenes syn på saken

- (17) Ankende part, A, har i korte trekk gjort gjeldende:
- (18) Adgangen til fradømmelse av arverett etter arveloven § 72 bør brukes med varsomhet når gjerningspersonen var utilregnelig på tidspunktet for drapet.
- (19) Handlingens objektive grovhet må ses i lys av at den ankende part var i en aktiv psykose. Arverett bør ikke fradømmes i et tilfelle hvor sykdommen, som her, sto i kjernen av motivet for drapet. Da er det verken umoralsk eller urimelig at vedkommende får ta arv.

- (20) De subsidiære arvingene har ikke behov for arv.
- (21) E behøver ikke å forholde seg til ankende part fordi vergen vil forstå det praktiske knyttet til sameiet i boligen. Hun kan dessuten oppløse sameiet om hun ønsker det.
- (22) A har lagt ned slik påstand:
«Begjæring om fradømmelse av arverett tas ikke til følge.»
- (23) Ankemotpartene, C og B, har i korte trekk gjort gjeldende:
- (24) Selv om terskelen for fradømmelse av arverett er høy når gjerningspersonen var utilregnelig, foreligger det her spesielle omstendigheter som vil gjøre det urimelig om gjerningspersonen tar arv.
- (25) Det må legges stor vekt på handlingens karakter og grovhet, og på omstendighetene rundt drapet. Ved en så gruoppvekkende forbrytelse som i dette tilfellet er fradømmelse av arverett særlig aktuelt. Hvis arverett ikke fradømmes i en slik sak, blir regelen i arveloven § 72 tredje ledd uten reell betydning.
- (26) Ankende part har mottatt forskudd på arv og har ikke noe særskilt behov for arven.
- (27) Det vil være støtende om avdødes samboer skulle bli sittende som sameier med drapsmannen i boligen.
- (28) Selv om ankende part fradømmes arveretten, vil arven holdes innen familien.
- (29) C og B har lagt ned slik påstand:
«Anken forkastes.»

Mitt syn på saken

Rettslige utgangspunkter

- (30) Jeg bemerker innledningsvis at ankemotpartene ikke var parter i saken for tingretten. Deres anke til lagmannsretten ble likevel fremmet uten at ankeretten ble bestridt av A, jf. straffeprosessloven § 435 og tvisteloven § 29-8 første ledd. Slik saken står for Høyesterett og med det resultatet jeg er kommet til, finner jeg ikke grunn til å gå nærmere inn på dette.
- (31) Etter arveloven § 72 første ledd kan en arving som er dømt for en straffbar handling mot arvelater, slik at arvelateren dør eller mister testasjonsevnen på grunn av handlingen, helt eller delvis fradømmes retten til arv. Krav om fradømmelse av arverett kan fremsettes av enhver som får rett til arv eller større arv hvis kravet tas til følge. I offentlig straffesak kan påtalemyndigheten fremsette slikt krav. Dette følger av § 72 fjerde ledd.
- (32) Bestemmelsen i § 72 første ledd gir ingen nærmere anvisning på hva domstolene skal legge vekt på ved avgjørelsen av om arverett skal fradømmes. Det fremgår imidlertid av lovproposisjonen, Prop. 107 L (2017–2018) på side 173, at regelen i stor grad bygger på

den tidligere arveloven av 3. mars 1972 nr. 5 § 73. Lovforarbeider og rettspraksis til arveloven av 1972 gir derfor fortsatt veiledning.

- (33) Det er særlig Arvelovkomiteens innstilling fra 1962 som kaster lys over forståelsen av § 73 i arveloven av 1972. På side 245 i innstillingen understrekes det at tap av arverett ikke skal tjene som straff, og det fremheves at den «bærende betraktning bør være at arveretten skal være forbrutt dersom man finner det umoralsk eller urimelig om gjerningsmannen kan gjøre gjeldende arverett». Komiteen peker på at avgjørelsen må treffes «i lys av samtlige opplysninger i det enkelte tilfelle», og at særlig vekt skal legges på hvor graverende handlingen er. Videre skal man ta hensyn til hvorledes forholdet i alminnelighet har vært mellom den drepte og gjerningspersonen, mellom den drepte og mulige medarvinger eller subsidiært berettigede arvinger, og mellom gjerningspersonen og mulige medarvinger eller subsidiært berettigede arvinger. Endelig nevnes det at gjerningspersonens behov for arven, både isolert sett og sammenlignet med mulige medarvinger og subsidiært berettigede arvinger, kan ha betydning.
- (34) Arvelovkomiteens uttalelser er fulgt opp i rettspraksis. Jeg viser særlig til Rt-1988-599, hvor førstvoterende på side 602 henviser til Arvelovkomiteens innstilling og gjengir uttalelsen om at arverett skal fradømmes «dersom man finner det umoralsk eller urimelig om gjerningsmannen kan gjøre gjeldende arverett». Førstvoterende sier også at «utgangspunktet ved forsettlig drap av arvelateren [bør] være at gjerningsmannen frakjennes retten til å ta arv i sin helhet». Dette utgangspunktet er gjentatt i Rt-2005-1634 avsnitt 14.
- (35) Forarbeidene til gjeldende arvelov sier, som nevnt, ikke noe mer om hva det skal legges vekt på. Proposisjonen gir likevel en viss ytterligere veiledning når den fremhever at «formålet med å fradømme gjerningspersonen arverett først og fremst [er] knyttet opp mot det man må anse at ville ha vært arvelaterens vilje, og at det av hensyn til arvelateren ville være støtende om gjerningspersonen skulle arve ham eller henne», se Prop. 107 L (2017–2018) side 174. Uttalelsen viser at bestemmelsen særlig er ment å vareta hensynet til arvelateren.
- (36) Oppsummert legger jeg til grunn at regelen i arveloven § 72 gir grunnlag for fradømmelse av arverett når det etter en konkret helhetsvurdering ville oppleves som støtende, særlig av hensyn til arvelateren, om domfelte skulle ta arv.

Betydningen av manglende skyldevne

- (37) I arveloven § 72 tredje ledd heter det at første ledd også «gjelder ... hvis dommen går ut på at vedkommende ikke kan straffes på grunn av vilkårene i straffeloven § 20». Straffeloven § 20 fastslår hvem som mangler strafferettslig skylddevne. Den aktuelle bestemmelsen i vår sak er § 20 annet ledd bokstav a, som gjelder «den som på handlingstidspunktet er utilregnelig på grunn av ... sterkt avvikende sinnstilstand».
- (38) Bestemmelsen i arveloven § 72 tredje ledd inneholder ingen særlige kriterier for gjerningspersoner som mangler skylddevne. Bestemmelsen har en ren opplysningsfunksjon ved å klargjøre at den alminnelige bestemmelsen i paragrafens første ledd gjelder også for disse. Det betyr imidlertid ikke at manglende skylddevne er uten betydning for vurderingen. Lovforarbeidene gir klart uttrykk for at terskelen for å fradømme arverett er høyere i disse

tilfellene. I proposisjonen på side 174 heter det at bestemmelsen bør «brukes med varsomhet», og at det «skal mye til» for å fradømme arveretten når gjerningspersonen mangler skyldene.

- (39) Den klare hovedregelen er med andre ord at arveretten ikke fradømmes ved manglende skyldene.
- (40) Lovhistorien gir også støtte for en restriktiv praksis i disse tilfellene. Etter § 73 i arveloven av 1972 kunne fradømmelse av arverett bare skje om gjerningspersonen var dømt til «fengselsstraff», noe personer uten skyldene ikke kunne bli. Arvelovkomiteen anså det «klart at vedkommende må ha vært strafferettslig tilregnelig for at arveretten skal være forbrutt», jf. innstillingen på side 245. Ingen av de lovutvalgene som forberedte gjeldende arvelov – Skiftelovutvalget og Arvelovutvalget – tok til orde for noen endring på dette punktet. Det var departementet som foreslo å utvide regelen til å omfatte personer uten skyldene, uten annen begrunnelse enn at det ble ansett som «lite betenkelig» så lenge tap av arverett ikke er en automatisk følge av straffedommen, men idømmes etter en konkret vurdering, jf. Prop. 107 L (2017–2018) side 174. Jeg utleder av dette at personer uten skyldene står i en særstilling med hensyn til tap av arverett, og at lovgiver i disse tilfellene ikke har ansett det for å foreligge noe sterkt behov for fradømmelse av arverett av hensyn til arvelater eller den alminnelige rettsbevissthet.
- (41) Det følger av det jeg har sagt, at terskelen for å fradømme arverett er markert høyere for personer som mangler skyldene, enn for andre.
- (42) Ved den konkrete vurderingen kan de samme momentene som ellers få betydning. De enkelte momentenes relevans og vekt må imidlertid vurderes i lys av gjerningspersonens manglende skyldene. Særlig kan handlingens karakter og grovhet komme i et annet lys når gjerningspersonen mangler skyldene. Hvis psykisk sykdom eller en annen utilregnelighetsgrunn var den dominerende årsaken til handlingen, vil det ikke på samme måte som ellers virke støtende av hensyn til arvelateren om domfelte tar arv. Dette betyr etter mitt syn at utgangspunktet fra dommen i Rt-1988-599, om at arveretten i sin helhet bør fradømmes ved forsettlig drap, ikke kan anvendes på personer som mangler skyldene. Selv for så graverende handlinger som forsettlig drap, må det normalt kreves at det også foreligger andre spesielle omstendigheter som med styrke taler for å fradømme arverett, for at regelen skal komme til anvendelse.
- (43) Etter mitt syn har endringen i straffeloven § 20, som trådte i kraft 1. oktober 2020, ikke selvstendig betydning for tolkningen eller anvendelsen av arveloven § 72. Etter endringen av § 20 er det ikke nok at lovbrøyteren lider av en sterkt avvikende sinnstilstand. Det kreves også at han eller hun var «utilregnelig på grunn av» tilstanden. Ved vurderingen skal det etter paragrafens tredje ledd legges vekt på «graden av svikt i virkelighetsforståelse og funksjonsevne». I HR-2023-1243-A avsnitt 49 sammenfatter førstvoterende dette slik at «utilregnelighet bare skal konstateres ved grunnleggende realitetsbrister som gjør at gjerningspersonen mangler evnen til å analysere totalsituasjonen på handlingstidspunktet». Lovendringen innebar altså en utvidelse av straffansvaret, jf. HR-2023-1242-A avsnitt 34. Manglende skyldene på grunn av utilregnelighet vil med andre ord bli konstatert sjeldnere enn tidligere. Det er grunn til å tro at der utilregnelighet foreligger på grunn av sterkt avvikende sinnstilstand i gjerningsøyeblikket, vil fradømmelse av arverett kunne være lite aktuelt, nettopp fordi drapshandlingen har vært motivert av sinnslidelsen. Regelen i arveloven § 72 bygger imidlertid på andre overveielser enn bestemmelsen om

strafferettslig skyldevne, og andre momenter kan komme i betraktning ved vurderingen. Det kan derfor ikke utelukkes at det i sjeldne tilfeller vil være grunnlag for å fradømme arverett selv om domfelte mangler skyldevne etter den gjeldende bestemmelsen i straffeloven § 20 annet ledd bokstav a.

Den konkrete vurderingen

- (44) Som nevnt ovenfor skal spørsmålet om fradømmelse av arverett avgjøres på grunnlag av en helhetsvurdering av alle relevante opplysninger i saken.
- (45) Jeg er enig med lagmannsretten i at As handlinger i det ytre var svært alvorlige og gruoppvekkende. Samtidig er det på det rene at han ikke kan klandres. Jeg peker på at tingretten kom til at A manglet skyldevne etter den gjeldende bestemmelsen i straffeloven § 20 annet ledd bokstav a, det vil si at han befant seg i en sterkt avvikende sinnstilstand og var utilregnelig på grunn av denne. Den sterkt avvikende sinnstilstanden skyldtes fullt utviklet schizofreni, som anses å være den mest alvorlige psykoselidelsen. Symptomene på schizofreni er omfattende og kan blant annet omfatte vrangforestillinger, hallusinasjoner, variasjoner i stemningsleie og funksjonssvikt. I dette tilfellet sto sterke vrangforestillinger og manglende virkelighetsforståelse på grunn av sykdommen helt sentralt i årsaksbildet bak handlingene. Det er ingen opplysninger i saken om at andre årsaksfaktorer enn sykdommen har hatt betydning for motivet eller handlingen. Mot denne bakgrunn finner jeg ikke å kunne tillegge handlingenes alvorlighet og graverende karakter stor vekt.
- (46) Ved helhetsvurderingen må det derimot etter mitt syn legges betydelig vekt på nærheten mellom avdøde og gjerningspersonen. Dette følger naturlig av at regelens formål særlig er å unngå at arven fordeles på en måte som vil være støtende av hensyn til arvelateren. Alminnelig erfaring tilsier at tilbøyeligheten til å bære over med misgjerninger som skyldes sykdom, øker jo nærmere gjerningspersonen står den som handlingen ble rettet mot.
- (47) Forholdet mellom foreldre og barn er normalt særlig sterkt og nært. Slik saken er opplyst for Høyesterett, og i lys av dommene fra de lavere instansene, legger jeg til grunn at forholdet mellom D og sønnen var så sterkt og nært som sykdommen tillot. I de senere årene var faren den eneste som opprettholdt personlig kontakt med A. Kontakten er riktignok beskrevet som «sporadisk», men det skyldtes sykdommen.
- (48) Jeg legger også vekt på at D i 2017 opprettet et testament som innebar at sønnen skulle være hans hovedarving, og at dette ble opprettholdt frem til hans død. I 2017 forelå det allerede klare symptomer på psykoseutvikling, og i 2018 inntraff en klar forverring da A brøt med familien, flyttet fra Oslo til Kongsberg og isolerte seg i økende grad. Når D opprettholdt kontakten med sønnen og fastholdt ham som sin hovedarving til tross for klare symptomer på tiltakende psykose, oppfatter jeg det som uttrykk for nærhet og omsorg.
- (49) Det foreligger få opplysninger om forholdet mellom D og brødrene, som er de subsidiært berettigede arvingene etter ham, utover lagmannsrettens beskrivelse av forholdet som «alminnelig nært». Selv om forholdet mellom søsken i alminnelighet er nært, følger det av arvelovens system at søsken anses å stå lenger fra arvelateren enn livsarvingene. Det at D til tross for den avstand og konflikt som sykdommen skapte, i testamentet tilgodeså sønnen langt ut over pliktdelen, tilsier at det var slik også i dette tilfellet.

- (50) Jeg legger ingen vekt på at Ds nevø, F, er den neste i arverekken etter brødrene. Selv om D hadde et nært forhold til nevøen, er det for usikkert om, og i tilfelle når, arven vil gå videre til neste generasjon.
- (51) Heller ikke legger jeg vekt på at det er fremlagt et utkast til en avtale mellom brødrene og avdødes samboer, som ble utarbeidet etter tingrettens dom, og som ville styrket samboerens stilling dersom brødrene tok arv og avtalen ble inngått. Jeg anser det tvilsomt om en etterfølgende avtale av denne karakteren overhodet kan få betydning for spørsmålet om tap av arv, men jeg går ikke nærmere inn på spørsmålet fordi et *utkast* til en avtale uansett må være uten betydning.
- (52) Det foreligger ingen opplysninger om at brødrene har et økonomisk behov for arven.
- (53) Om A er det opplyst at han har en leilighet på Kongsberg og omkring én million kroner på konto. Det er ikke mulig å vite hvilke økonomiske behov han vil ha i fremtiden. Mot denne bakgrunn finner jeg ikke å kunne legge nevneverdig vekt på gjerningspersonens behov for arven.
- (54) Derimot legger jeg i vurderingen vekt på forholdet mellom A og avdødes samboer, E. Riktignok vil Es arv være upåvirket av om A fradømmes arveretten, og hun ville derfor ikke kunne ha fremmet krav om tap av arverett for ham, jf. arveloven § 72 fjerde ledd annet punktum. Det er likevel ikke til hinder for at virkningene for henne inngår i helhetsvurderingen av om A skal fradømmes arveretten. Jeg bygger dette på det jeg har gjengitt fra Arvelovkomiteens innstilling om at forholdet mellom gjerningspersonen og mulige medarvinger skal tas i betraktning.
- (55) Ankemotpartene har gjort gjeldende at det vil være støtende om E blir sameier med den som drepte hennes samboer, og forsøkte å drepe henne. Det er lett å forstå at E vil oppleve dette som en belastning, selv om hun – iallfall i noen tid – ikke behøver å forholde seg personlig til A. Hun kan riktignok, som ankende part har påpekt, oppløse sameiet eller selge sin andel i boligen. Også dette vil imidlertid være en belastning. Hensynet til E trekker derfor klart i retning av å fradømme arveretten.
- (56) Etter å ha veid de motstående hensynene mot hverandre, er jeg kommet til at nærheten mellom den drepte og gjerningspersonen må tillegges størst vekt. Handlingens graverende karakter får mindre betydning i et tilfelle som dette, hvor gjerningspersonens sykdom var den dominerende årsaken til handlingene. Hensynet til E har stor betydning, men slik forholdene ellers ligger an – gjerningspersonen sto avdøde nær, og sykdommen var den dominerende årsaken til handlingene – kan det ikke tillegges utslagsgivende vekt. De hensynene som taler for å fradømme arverett, veier etter dette ikke tungt nok til å fravike det klare utgangspunktet om at arveretten ikke fradømmes ved manglende skyldevne.
- (57) Jeg tilføyer at jeg ikke kan følge ankemotpartens synspunkt om at hvis arveretten ikke fradømmes i denne saken, blir regelen i arveloven § 72 tredje ledd uten betydning. Det er ikke vanskelig å tenke seg tilfeller som kan få et annet utfall, for eksempel der gjerningspersonen sto avdøde mindre nær, eller hvis grunnen til manglende skyldevne ikke var like dominerende i årsaksbildet.

Konklusjon

- (58) Min konklusjon blir etter dette at anken fører frem, og at begjæringen om fradømmelse av arverett ikke tas til følge.
- (59) Ankende part har ikke lagt ned påstand om sakskostnader.
- (60) Jeg stemmer for denne

D O M :

Begjæringen om fradømmelse av arverett tas ikke til følge.

- (61) Konstituert dommar **Elsheim:**

Dissens

- (62) Eg er med nokre nyansar samd i dei rettslege utgangspunkta som førstvoterande har lagt til grunn for sitt votum, men eg har ei anna vurdering av den konkrete saka og har kome til at anken skal forkastast.
- (63) Når det gjeld dei rettslege utgangspunkta, tek eg som førstvoterande utgangspunkt i dei føringane som er gjevne i Prop. L 107 (2017–2018) side 174 om tolkinga av tredje ledd i § 72. Slik eg tolkar utsegna i proposisjonen, er føringa at utilreknelege gjerningspersonar ikkje skal frådømmast arverett med mindre det ligg føre «spesielle omstendigheter». Det skal vidare mykje til for å gjera det, og det skal visast varsemd.
- (64) Eg er samd med førstvoterande i at departementet med desse utsegnene slår fast at det skal vera ein høg terskel for å frådømme utilreknelege arveretten. Slik eg ser det, etablerer førstvoterande ein noko strengare terskel enn lovførearbeida legg opp til når han berre opnar for å frådømme utilreknelege gjerningspersonar arveretten i sjeldne tilfelle. Etter mitt syn følgjer det av proposisjonen at utilreknelege gjerningspersonar kan frådømmast arverett når det etter ei konkret vurdering av dei særskilde tilhøva i den einskilde saka ligg føre spesielle omstende.
- (65) Eg kan heller ikkje sjå at forhistoria til lova tilseier ei strengare vurdering og ein høgare terskel enn det eg meiner følgjer av ordbruken til departementet. I motsetnad til førstvoterande legg eg ikkje særleg vekt på at føresegna i § 72 tredje ledd kom inn i lova etter forslag frå departementet. Føresegna vart vedteken slik ho var foreslått frå departementet si side, og utan at det i det vidare lovarbeidet vart teke atterhald i høve til departementet sine føringar om korleis føresegna skal tolkast. Eg viser til Innst. 252 L (2018–2019) side 15, der justiskomiteen ikkje gjer anna enn å gjera greie for departementet sitt lovforslag.
- (66) Eg har vidare eit noko anna syn på departementet si grunngjeving av føresegna i § 72 tredje ledd. I grunngjevinga viser departementet til dei same omsyna som det meinte talte for forslaget om å endra lova slik at straffereaksjonsarten ikkje lenger skulle vera avgjerande for om arveretten kunne frådømmast. Departementet skriv i den samanheng, jf. Prop. 107 L (2017–2018) side 174:

«Det vil antagelig sjelden være aktuelt å fradømme arverett i et tilfelle der straffen for eksempel går ut på betinget fengsel, men det kan ikke utelukkes at det i en konkret sak kan være rimelig å fradømme arveretten selv om det foreligger hensyn som tilsier at straffen gjøres betinget. En slik utvidelse av virkeområdet gir retten et større handlingsrom. Departementet viser også til at det er et videre spekter av mulige straffereaksjoner i dag enn det var ved forberedelsen av gjeldende arvelov. Siden tap av arveretten ikke er en automatisk følge av straffedommen, men idømmes av retten etter en konkret vurdering, mener departementet at det er lite betenkkelig å utvide bestemmelsens virkeområde på denne måten. Ut fra samme begrunnelse foreslår departementet at det også skal være adgang til å fradømme arveretten i et tilfelle der vilkåret om tilregnelighet ikke er oppfylt, for eksempel der dommen går ut på overføring til tvungent psykisk helsevern, jf. straffeloven § 30 bokstav c. Selv om det skal mye til for å fradømme arveretten i et slikt tilfelle, mener departementet at domstolen bør ha en adgang til dette hvis det foreligger spesielle omstendigheter. Den nevnte bestemmelsen bør brukes med varsomhet.»

- (67) Slik eg les dette, var føremålet bak begge endringane å utvida domstolane sitt handlingsrom fordi departementet meinte frådømming av arverett òg i desse høva bør gjerast etter ei konkret vurdering av tilhøva i kvar einskild sak.
- (68) Eg legg etter dette til grunn at føresegna er resultat av grundige avvegingar, og at ho må tolkast med utgangspunkt i departementet sine merknader om verkeområdet.
- (69) Når det gjeld den konkrete vurderinga, tek eg for min del etter dette utgangspunkt i at dei same momenta er relevante for utilreknelege gjerningspersonar som for tilreknelege, men slik at den konkrete totalvurderinga må gjerast i lys av at A var utilrekneleg og manglar skuldevne. Det må liggja føre særlege omstende; terskelen er høg, og det må visast varsemd.
- (70) Konkret legg eg særleg vekt på at handlingane A er dømd for, er eit svært brutalt drap der han i tillegg løyste minst sju skot mot sambuaren til faren utan å treffa. Drapet framstår som ei rein avretting av faren og eit målretta drapsforsøk på sambuaren. Hendinga fann stad i den felles heimen til faren og sambuaren. Det er opplyst at sambuaren er sterkt traumatisert etter hendinga. Lagmannsretten var ikkje i tvil om at A handla med forsett, og det går fram av dommen at lagmannsretten meinte drapet grensa mot eit overlagt drap. Eg legg til at sjølv om A var utilrekneleg og manglar skuldevne, er det slik eg ser det relevant å leggja vekt på graden av forsett. Forsett og skuldevne er ikkje det same. Eg viser til vedlegg 1 – «Tilregnelighet og utilregnelighet: Begreper og regler», forfatta av Linda Grønning – til NOU 2014: 10 *Skuldevne, sakkyndighet og samfunnsvern* på side 407–408, der ho gjer greie for skilnaden.
- (71) Sjølv om det skal leggjast stor vekt på at A manglar skuldevne og difor ikkje kan klandrast for handlingane sine, må det vegast opp mot at drapet, i det ytre – både for omverda og ikkje minst for sambuaren – framstår som ei grufull og svært brutal handling. For meg er sjølv hendinga så grov at ho dels overskyggjer at A manglar skuldevne. Eg ser det som urimeleg og støytande om A – sjølv om han ikkje kan straffast – skal ta arv etter faren. Særleg for sambuaren som var til stades og sjølv vart forsøkt drepen, kan det ikkje vera tvil om at eit slikt resultat vil verka høgst upassande og støytande. Ut frå omstenda i saka meiner eg at omsynet til henne må vega tungt. Særleg fordi ho sjølv er fornærma, og fordi ho som følgje av den avlidne sitt testament vil enda opp med A som medarving dersom han ikkje vert frådømd arveretten. Sjølv om den fornærma si arverettslege stilling ikkje vert

påverka av utfallet av denne saka, meiner eg at omsynet til henne går langt utover det reint økonomiske og må tilleggjast stor vekt.

- (72) Førstvoterande legg i sitt votum stor vekt på tilhøvet mellom den avlidne og sonen. Eg er samd i at det er eit relevant moment. Tilhøvet mellom foreldre og born må likevel vurderast konkret. Slik saka her er opplyst for Høgsterett, kan eg ikkje sjå at det er grunnlag for å konkludera med at far og son hadde ein spesielt nær relasjon. Sjølv om faren var den einaste A hadde kontakt med i tida før drapet, var kontakten mellom dei etter det opplyste sporadisk og ikkje omfattande. Reguleringa i testamentet fortel etter mitt syn lite om relasjonen mellom dei. Ein kan like gjerne ta testamentet til inntekt for at den avlidne ønskte å sikra sambuaren på sonen sin kostnad.
- (73) Når det gjeld A sitt behov for arven etter faren, legg eg som førstvoterande ikkje nemneverdig vekt på det. A sin økonomiske situasjon må seiast å vera god, og det er ikkje opplyst at han har særskilt behov for midlar. Det same gjeld brørne til den avlidne.
- (74) Samla sett er eg komen til at omstenda i denne saka er så spesielle at det er grunnlag for å frådømma A arveretten. Eg har i mi vurdering særleg lagt vekt på omsynet til den avlidne sin sambuar, som sjølv er fornærma og var vitne til drapshandlinga, og at drapshandlinga i det ytre var grov og svært brutal. I vurderinga av om arveretten skal frådømmast, tel desse momenta for meg tyngre enn at A er utan skuldevne og ikkje kan straffast. Eg har i tillegg lagt vekt på at eg ikkje har funne grunnlag for at tilhøvet mellom den avlidne og A var spesielt nært.
- (75) Eg røystar etter dette for at anken vert forkasta.
- (76) Dommer **Bergsjø:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med annenvoterende, konstituert dommer Elsheim.
- (77) Dommer **Thy Ness:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende, dommer Stenvik.
- (78) Dommer **Matheson:** Likeså.
- (79) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Begjæringen om fradømmelse av arverett tas ikke til følge.